

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Zahraniční politika Anglie za prvních Stuartovců

Jiří Mudra

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Zahraniční politika Anglie za prvních Stuartovců

Jiří Mudra

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Tímto bych chtěl poděkovat Prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc. za odborné vedení mé práce.

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Dědictví z doby alžbětinské.....	4
2.1 Zahraniční politika za královny Alžběty.....	4
3 Anglie za Jakuba I.....	5
3.1 Jakub I.....	5
3.2 Zadlužení Koruny.....	6
3.3 Parlament.....	7
3.4 Ekonomická situace.....	8
3.5 Náboženství.....	9
4 Zahraniční politika za Jakuba I.....	10
4.1 Frakce na dvoře Jakuba I.....	11
4.2 Zahraniční politika v letech 1603–1612.....	13
4.3 Zahraniční politika v letech 1613–1617.....	14
4.4 Zahraniční politika v letech 1618–1625.....	16
4.5 Obchod v zámoří za Jakuba I.....	19
5 Anglie za Karla I. do občanské války.....	19
5.1 Karel I.....	20
5.2 Zadlužení Koruny.....	20
5.3 Skotská krize a konflikt s parlamentem.....	22
6 Zahraniční politika Karla I. do občanské války.....	23
6.1 Anglie ve válce 1625–1630.....	23
6.2 Období 1630–1642.....	26
7 Občanská válka a konec monarchie.....	27
7.1 Průběh občanské války.....	28
7.2 Období 1646–1649.....	29
7.3 Zahraniční politika v období 1642–1649.....	30
8 Závěr.....	31
9 Seznam použité literatury.....	35
10 Resumé.....	37

1 Úvod

V Anglii v letech 1603–1649 vládl rod Stuartovců – Jakub I. a Karel I. Oba vedli svou zemi za bouřlivých časů Třicetileté války, krvavém konfliktu, který zmítal Evropou v letech 1618–1648, jenž se Anglie dotkl z důvodu osobní vazby Stuartovců na Fridricha V. Falckého, jenž pojal za manželku Alžbětu, dceru Jakuba I. Vláda jeho syna, Karla I., byla ukončena násilně z rukou jeho vlastních poddaných a otevřela cestu pro převratnou událost v anglických dějinách do té doby nevídanou – revoluci, která přerostla v ustanovení republiky.

Primárním cílem této bakalářské práce je pojednat o zahraniční politice anglických králů Jakuba I. a Karla I., z čehož vyplývá chronologické vymezení dobou jejich vlády (1603–1649), a následně zhodnotit tuto politiku, její metody, úspěšnost a vliv v širším měřítku na dění v Evropě. Práce klade důraz na vztahy Anglie se dvěma klíčovými zneprátelenými mocnostmi: Španělskem a Spojenými nizozemskými provinciemi, přičemž dalším důležitým státem v anglické zahraniční politice byla Francie a zásluhou sňatku zde sehrála svoji roli také Falc ve střední Evropě; kromě vztahů se zahraničními zeměmi je také zohledněna dynastická politika a zmíněn stav anglického zahraničního obchodu. Jaké možnosti tedy měli oba panovníci na ovlivnění běhu evropských událostí? Jaké byly cíle a prostředky jejich politiky? Jaký byl charakter účasti Anglie v Třicetileté válce a jak ovlivnil její průběh? Právě tyto otázky se práce snaží zodpovědět. Je však také nezbytné přihlídnout k událostem a vývoji na domácí politické scéně: zde se projevuje zejména vliv parlamentu a nutnost interakce mezi ním a panovníkem. Pro plné pochopení tématu je dále nutné zohlednit širší kontext – charakter obou panovníků, ekonomickou situaci a náboženství v Anglii – avšak tato témata jsou pouze doplňková a netvoří jádro této práce, proto jsou zmíněna jen ve stručnosti.

Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola krátce pojednává o zahraniční politice Jakobovy předchůdkyně, královny Alžběty I., z důvodu návaznosti událostí a pro představení záležitostí a problémů, s nimiž se musel Jakub I. po svém nástupu na trůn vypořádat. Druhá kapitola čtenáři

představuje krále Jakuba I., jeho výsady a práva jako anglického vladaře a zadlužení Koruny, jež se negativně projevovalo v jeho vládě, dále uvádí vliv parlamentu a ekonomický stav země i náboženskou situaci v Anglii: okolnosti nutné k úvodu do problematiky zahraniční politiky. Třetí kapitola se věnuje samotné zahraniční politice Jakuba I. a také představuje frakce na jeho dvoře mající na ni vliv, hlavním zájmem je vývoj vztahů Anglie se Španělskem a se Spojenými provinciemi v letech 1603–1625, přičemž jsou rovněž zohledněny události ve střední Evropě na počátku Třicetileté války. Čtvrtá kapitola se zabývá Anglií za Karla I. do vypuknutí občanské války v roce 1642; jsou zde zohledněny rozdíly mezi oběma Stuartovskými panovníky a také narůstající zadlužení anglického krále, dále je pozornost věnována rostoucímu politickému konfliktu – jeho příčinám, průběhu a následkům – uvnitř Anglie, který v konečném důsledku vedl k válce mezi králem a parlamentem. Pátá kapitola týkající se Karlovy zahraniční politiky do občanské války je pak rozdělena do dvou období: Anglie ve válce (1625–1630 – zde se práce zabývá třemi velkými námořními výpravami proti Španělsku a Francii) a zahraniční politika Anglie v době míru do počátku občanské války. Šestá kapitola se zaměřuje na strany a průběh občanské války v Anglii a na události z posledních roků monarchie zakončené popravou Karla I., přičemž je zohledněna zahraniční politika a její omezený vliv na toto období.

Mezi nejdůležitější publikace užitá k vypracování této bakalářské práce patří dílo *The Early Stuarts 1603–1660* z roku 1937 od historika anglického původu Godfreyho Daviese, jenž se specializoval na historii Anglie sedmnáctého století. Jeho rozsáhlá publikace do hloubky pojednává o historii náboženství v Anglii a domácí i zahraniční politiky – jíž jsou věnovány samostatné kapitoly – obou Stuartovských panovníků, avšak v knize nechybí ani témata jako umění a aspekty tehdejší společnosti. Dalším zásadním dílem je *A Monarchy Transformed: Britain 1603–1714*, jejímž autorem je Mark Kishlansky, americký historik a profesor v minulosti působící na Harvardské univerzitě, jehož zaměřením byla anglická politika v sedmnáctém století. Jeho dílo se soustředí především na vnitřní politický vývoj v Anglii a vztah panovníka s parlamentem, avšak poskytuje také cenné informace o zahraniční politice. Monografie anglického

marxistického historika Christophera Hilla specializujícího se rovněž na anglické sedmnácté století *The Century of Revolution: 1603–1714* poskytuje vhléd primárně do ekonomických a obchodních aspektů, avšak nevynechává ani náboženství a politiku v Anglii. Blíže o Stuartovcích pojednává skotský spisovatel a historik Allan Massie ve své knize *The Royal Stuarts: A History of the Family That Shaped Britain*, jež se zaměřuje na životy stuartovských panovníků a jejich politiku. Poslední významný zdroj informací pro tuto bakalářskou práci představuje studie anglického historika Simona Adamse s názvem *Spain or the Netherlands? The Dilemmas of Early Stuart Foreign Policy*. Tato studie se zaměřuje na anglickou zahraniční politiku od nástupu Jakuba I. až do počátku občanské války.

2 Dědictví z doby alžbětinské

Abychom plně pochopili, s čím se musel tehdejší král Skotů Jakub I. Stuart potýkat v době svého nástupu na trůn Anglie roku 1603, musíme nejprve přihlídnout k vládě poslední panovnice z rodu Tudorovců, jeho předchůdkyně královny Alžběty I. Její vláda byla v nejednom ohledu obdobím rozkvětu, avšak neobešla se bez konfliktů. Právě tyto spory a události definovaly některé z prvních významných kroků nového panovníka a doznávaly ještě dlouhou dobu po jeho slavnostní korunovaci.

2.1 Zahraniční politika za královny Alžběty

V uplynulých stoletích musela Anglie znovu a znovu měřit své síly s Francií i se Skotskem, ale to se za vlády Alžběty I. postupně změnilo. Mezi roky 1562 a 1589 ve Francii proběhlo celkem osm hugenotských válek, což stát vyčerpávalo a v důsledku tak přirozeně odklonilo pozornost od Anglie. Ve Skotsku vládl Jakub Stuart (před nástupem na anglický trůn jako Jakub VI.), a jelikož Alžběta I. neměla potomky, Jakub měl převzít vládu v Anglii, kromě toho byl skotský panovník také protestantem.¹

Anglie tak musela obrátit svůj zrak na Španělsko. Filip II. zdědil po svém otci Karlu V. mocný stát, navíc jeho příbuzní z druhé větve rodu Habsburků vládli v Rakousku a dalších zemích. Mocný král byl rozhodnut zlomit odpor vzpurného protestantského státu a roku 1585 vypukla válka. Plánovaná invaze se měla uskutečnit o tři roky později, avšak španělská flotila – početná armada s pověstí neporazitelnosti – byla odražena anglickými námořníky. Přes toto vítězství, jež se stalo jedním ze slavných okamžiků anglických dějin, válka pokračovala dále a se střídavými úspěchy na obou stranách byla ukončena až po nástupu nového stuartovského panovníka.

Co se Irska týče, zde Anglie uvedla do pohybu dlouhodobý plán nahrazení vlády částečně nezávislé irské šlechty vlastními protestantskými osadníky, což přirozeně naráželo na odpor katolických Irů. Těmto nově příchozím obyvatelům

¹ STROUD, Angus, *Stuart England*, Londýn 1999, s. 20.

pak měla být svěřena půda zabavená výše zmíněné šlechtě, čímž by Anglie dosáhla přímé vlády. V odpovědi na tuto politiku vypukla vzpoura, do jejíhož čela se postavil hrabě z Tyrone. Roku 1598 dokázali Irové zvítězit v bitvě u Yellow Ford, posléze byli dokonce podpořeni španělskými jednotkami. Přes tyto překážky nakonec Angličané vytrvali a hrabě z Tyrone se vzdal krátce po smrti královny Alžběty I.² Fakticky tak bylo v době nástupu nového stuartovského krále nebezpečí v Irsku zažehnáno, avšak napětí se nevytratilo.

3 Anglie za Jakuba I.

V předchozí kapitole byla stručně nastíněna zahraniční politika královny Alžběty, nyní je však potřeba zaměřit se na vnitřní poměry v Anglii, neboť právě tyto okolnosti se mnohdy odrážely do událostí za hranicemi; nejprve je přihlédnuto k pravomocem panovníka této doby a zohledněna povaha a názory Jakuba I., přičemž stranou nezůstane ani zadlužení Koruny. Je také třeba zmínit jev pro tehdejší Evropu nezvyklý – parlament, s nímž se angličtí panovníci jednoduše museli vypořádat tím či oním způsobem, neboť jeho členové měli svůj nesporný vliv. Posledními dvěma tématy této kapitoly pak jsou ekonomická situace státu a náboženství v Anglii.

3.1 Jakub I.

Po smrti královny Alžběty I. 24. března 1603 se jejím nástupcem stal Jakub I. Stuart, král s dlouholetou zkušeností s vládou ve Skotsku. V Anglii byl uvítán s radostí, převzetí moci proběhlo úspěšně a nedošlo k žádnému boji o trůn, celému procesu významně napomohl Robert Cecil.³ Jaký to byl však muž a jaká byla jeho povaha?

Jakubovo dětství nepatřilo ke šťastným; cítil se osamělý a neměl na blízku rodiče, přísná výchova mu však byla náležitě zajištěna a on se naučil několika jazykům včetně latiny. Ukázal se být inteligentním, byť velmi opatrným jedincem, který se stranil násilí; mužem, jemuž nebyla cizí teologická a

² Tamtéž, s. 21.

³ KOVÁŘ, Martin, *Stuartovská Anglie*, Praha 2001, s. 9–11.

intelektuální témata. Oženil se s Annou, dcerou dánského krále, a z tohoto sňatku vzešly tři děti, které se dožily dospělosti.⁴ Onen sklon k mírumilovnosti, ať už vycházel z nešťastné minulosti, strachu, nebo ušlechtilosti – v konečném důsledku na tom nezáleží – se projevil v jeho vládě i politice, neboť po jeho nástupu bylo Anglii dopřáno poměrně dlouhé období míru: od uzavření mírové smlouvy se Španělskem (1604) až do Jakubovy smrti (1625).

Jaké pravomoci tedy získal s novým titulem? Tradičně byl panovník Anglie hlavou Anglikánské církve, s tím přicházelo právo jmenovat nejvyšší duchovní hodnostáře, arcibiskupy a biskupy, a určovat budoucnost celé církve. Ve světské rovině pak jmenoval vrcholné představitele vlády, ministry a soudce, řídil domácí politiku státu a také určoval, kdy se sejde a kdy bude rozpuštěn parlament. Konečně vladař také pevně stál u kormidla zahraniční politiky a udával její kurs. Největší břemeno zodpovědnosti tedy leželo na králi. Jakub se také netajil tím, že je zarputilým zastáncem Božského práva králů (*The Divine Right of Kings*), tedy že jako král je boží vyvolený a zodpovídá se pouze Bohu, zatímco stojí nad zákonem a ti, kteří by mu odporovali, se dopustili zrady.⁵ Takovéto smýšlení sice mohlo vyvolávat jistou nepřízeň u šlechty, avšak nejednalo se z pohledu tehdejší doby o žádný revoluční přístup.

3.2 Zadlužení Koruny

Kromě převzetí anglického trůnu Jakubovi také připadlo splácení dluhu po jeho předchůdkyni v hodnotě 100 000£.⁶ Tato hodnota však pouze předznamenala budoucí finanční obtíže.

K vyřešení tohoto problému král sám příliš nepřispíval – na rozdíl od Alžběty byl Jakub již od počátku znevýhodněn z finanční stránky věci: musel se postarat o své děti a manželku Annu, což mimo jiné také díky stoupajícím cenám nevycházelo nijak levně. Královský pár navíc nebyl znám pro svůj úsporný styl

⁴ MASSIE, Allan, *The Royal Stuarts: A History of the Family That Shaped Britain*, New York 2010, s. 147–148, 152–153.

⁵ STROUD, s. 9–10, 27–28.

⁶ HILL, Christopher, *The Century of Revolution: 1603–1714*, New York 2002 s. 10.

života – naopak na dvoře vzkvétala a převládla extravagance. Jakub zkrátka neměl šetrnost ve své povaze, to se za doby jeho vlády nezměnilo; užíval si hostiny, plesy, další představení na dvoře a nepohrdal ani lovem, přičemž v přímém kontrastu s minulou královnou prokazoval svým oblíbencům u dvora náklonnost v doslova zlaté podobě – svými dary nehodlal šetřit.⁷

Nejen díky vyšším výdajům tak bylo jen otázkou času, než se celá situace zhorší. K pokusu o reformu došlo ještě za Roberta Cecila, jenž měl na starosti finance od roku 1608; hrabě ze Salisbury nechal zavést modernizovanou Knihu sazeb, díky níž měly do pokladny plynout vyšší příjmy, kromě toho byla placena cla na širokou škálu zboží (impositions). Tyto dílčí změny však nestačily. Proto Salisbury navrhl Velký kontrakt (Great Contract), který měl přinést značnou roční sumu za cenu několika ústupků v králových právech, nicméně celý návrh nakonec ztroskotal. Dluh mezitím stoupal dále a roku 1612 se vyšplhal na hodnotu půl milionu liber a na konci Jakubovy vlády se tato hodnota zdvojnásobila. Král také neprojevoval tolik důležitou ochotu k reformám, v důsledku tedy nedošlo k žádným zásadním změnám.⁸

Dluh Koruny se stal pro krále dlouhodobou a oslabující chorobou, na níž se nepodařilo najít účinný lék za celou dobu jeho panování. Záležitost nebyla vyřešena ke spokojenosti krále navzdory pokusům několika mužů spravujících pokladnu a majících za úkol nalézt řešení. Jakub si byl nicméně plně vědom svého zadlužení a pokusy o získání dalších příjmů se postupně promítaly do vnitřní i zahraniční politiky státu.

3.3 Parlament

Pokud hovoříme o anglické politice, je jen těžko představitelné nevěnovat pozornost parlamentu. V této době bylo jeho zasedání událostí – jak již bylo řečeno výše, o jeho shromáždění a trvání rozhodoval král. Dělal tak nejčastěji v období krize, dalším důvodem pak bylo schválení výběru daní. Parlament se

⁷ ACKROYD, Peter, *Rebellion: The History of England from James I to the Glorious Revolution*, New York 2015, s. 20, 22.

⁸ STROUD, s. 31–33.

skládal ze dvou komor, vyšší byla Sněmovna lordů, v níž zasedali duchovní a vysoká šlechta, zatímco v Dolní sněmovně zasedala nižší šlechta a muži, kteří dokázali nasbírat potřebné bohatství a byli zvoleni (právo volit bylo omezeno stanoveným příjmem). Parlament tak nezastupoval lid jako celek, ale odrážel zájmy privilegovaných a bohatých, zatímco chudí zůstali bez vlivu na dění ve státě.⁹ Pro krále byl parlament nástrojem, který schválil jeho nástup na trůn a měl radit v případě závažných problémů.¹⁰

Z hlediska zahraniční politiky se ale ukázalo být pravdivé, že pokud by král pomýšlel na nějakou výrazně aktivní a výbojnou politiku, její úspěch by se odvíjel od podpory parlamentu.¹¹ Bez této pomoci a bez jeho vlivných členů byla šance na úspěch ambiciózních podniků minimální.

3.4 Ekonomická situace

Není žádným překvapením, že díky poloze Anglie jako ostrovního státu, slouží námořnictvo jako první a klíčový obránce státu, a jak už bylo řečeno výše, Skotsko přestalo být protivníkem Anglie s nástupem nového krále. Anglie tak nevydržovala jakékoli stálé vojsko z prostého důvodu – nutnost o to nežádala.¹² To v důsledku ušetřilo četné výdaje a dovolilo jejich užití na jiných místech, avšak vnučení panovnickovy vůle poddaným se bez podpory zbraní stávalo těžším, zvláště pokud pomýšleli na odpor.

Pro bližší představu o počtu těchto poddaných budiž uvedeno, že „...*minulé století spatřilo dramatický nárůst populace, z asi 2,8 milionů na více než 5 milionů mezi lety 1520 a 1640.*“¹³ Třebaže se tak počet obyvatel téměř zdvojnásobil a k blahu státu tak mohl přispívat značně početnější lid, převažující většina obyvatel stále žila na venkově,¹⁴ kde hlavní zdroj obživy představovalo zemědělství.

⁹ Tamtéž, s. 17–18.

¹⁰ KISHLANSKY, Mark, *A Monarchy Transformed: Britain 1603–1714*, Londýn 1997, s. 55–56.

¹¹ HILL, s. 71.

¹² Tamtéž, s. 15.

¹³ STROUD, s. 7.

¹⁴ DAVIES, Godfrey, *The Early Stuarts: 1603 – 1660*, Oxford 1937, s. 259.

Problémem doby se pak stala neustupující inflace. „*Cena pšenice stoupla šestkrát a obecná úroveň cen se zvýšila čtyřikrát až pětkrát.*“¹⁵ Stoupání cen se podepsalo negativně zejména na nižších vrstvách obyvatel (v logickém důsledku vysoké ceny jídla zpomalovaly další růst populace), avšak dotklo se celé společnosti.

Nezemědělská výroba zažívala značný rozkvět a s tím také dlouhodobě stoupala těžba uhlí, které se využívalo jako alternativní palivo pro jinak velmi drahé dřevo. Pokud bychom měli tuto těžbu srovnat s ostatními evropskými státy, pak Anglie za prvních Stuartovců neměla sobě rovného. Prominentním výrobním odvětvím zde pak byla výroba textilní a s tím šel ruku v ruce nepřetržitý rozvoj a bohatnutí hlavního města Londýna, které značně profitovalo jak z zemědělské výroby, tak i z obchodu.¹⁶ Konečně není náhodou, že Londýn se stal pozdějším centrem parlamentních sil, neboť kromě politického významu skýtal také ekonomický potenciál, s nímž nemohlo soupeřit žádné další město.

3.5 Náboženství

Postoj anglikánských obyvatel ke katolictví, přičemž zde je nutné zmínit, že v samotné Anglii žila jen katolická menšina (z nichž navíc pouze hrstka byla ochotna otevřeně zasahovat proti státu), byl silně ovlivněn událostmi předcházejícího století – zde se projevil zejména dlouhý souboj se Španělskem, avšak našly by se i další katolické síly – tyto události spolu s dalšími nepříznivými zkušenostmi vyústily v zakořenění silných obav a strachu z katolictví, který někdy přerůstal až do zcela nerozumné podoby.¹⁷

Vztahům mezi oběma znesvářenými stranami rozhodně neprospělo – právě naopak – proslulé Spiknutí střelného prachu (Gunpowder Plot) probíhající od roku 1604, kdy započaly práce skupiny katolických radikálů na stavbě tunelu vedoucího pod Westminsterský palác. Dle plánu měla být budova srovnána se

¹⁵ HILL, s. 16.

¹⁶ Tamtéž, s. 20–21.

¹⁷ KOVÁŘ, Martin, TUMIS, Stanislav, *Zrození velmocí: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 19.

zemí za pomoci střelného prachu, který měl být zapálen v příhodnou dobu tak, aby byli zabiti vrcholní političtí představitelé Anglie. Spiknutí však bylo prozrazeno a díky včasnému zásahu k žádnému výbuchu nedošlo. Jak poznamenal lord kancléř Ellesmere o vinících: „*Stydím se, že jsou to Angličané. Stydím se, že jsou to křesťané. Alespoň to jsou jen katolíci.*“¹⁸ Jeho slova vystihují smýšlení mnohých tehdejších Angličanů a ukazují jejich postoj a nedůvěru ke katolictví.

Náboženství mělo svůj vliv na zahraniční politiku. Převládající většina obyvatelstva se upřímně hlásila ke státní anglikánské církvi, stejně tak většina lidí s reálným politickým vlivem. V kombinaci s velkou citlivostí k záležitostem týkajících se katolických mocností si král například mohl jen stěží dovolit znepřátelit si vyšší vrstvy díky příliš jasným prokatolickým krokům.

4 Zahraniční politika za Jakuba I.

Jak již bylo řečeno výše, zahraniční politika se odvíjela od rozhodnutí krále a Jakub I. byl muž s hlubokými sklony pro mírová řešení sporů, což však hodlal vzít o krok dále a „*chtěl hrát roli prostředníka v Evropě, aby propagoval obecný mír a získal mezinárodní prestiž. Tato ambice se mu do jisté míry podařila, pomohl při vyjednání příměří mezi Nizozemím a Španělskem v roce 1609 a při vyjednávání v konfliktu, který hrozil válkou, mezi Francií, Španělskem a Svatou říší římskou o vévodství Jülich, Kleve a Berg roku 1614.*“¹⁹ Anglie však reálně nedisponovala prostředky ani vojenskou silou nutnou k úspěšné a rozhodující účasti v případném konfliktu kontinentálních mocností. Z tohoto pohledu tedy byla mírová politika logickým a opodstatněným směrem.

Je třeba však vzít v potaz fakt, že i přes tento mírový pohled měl Jakub v první řadě za cíl ochranu a prosazení zájmů svého rodu a stejně tak svých vlastních zájmů. Byl si také vědom rozložení sil v Evropě z náboženského úhlu pohledu, v případě války, jejíž hlavním motivem by se stala víra a z ní vyplývající nepřátelství, katolické síly by v tomto boji obecně převyšovaly síly

¹⁸ KISHLANSKY, s. 65–67.

¹⁹ STROUD, s. 38.

protestantů. Jedním z pilířů Jakubovy zahraniční politiky se tudíž stalo prosazování dobrých vztahů se Španělskem, a to navzdory výsledné nespokojenosti v parlamentu, konaného konkrétně roku 1621, v němž část poslanců volala po válce se Španělskem a chtěla dosadit Anglii do role hlavního ochránce protestantství na kontinentě.²⁰

Dalším bodem zájmu této kapitoly je vztah Anglie se Spojenými nizozemskými provinciemi. Jakub zastával k Nizozemcům jasně negativní stanovisko – v jeho očích to byli jen povstalci vzpírající se právoplatné vládě.²¹ Za jeho vlády tak vztah obou protestantských zemí zažil znatelné ochlazení, které postupně přerostlo v otevřenou rivalitu obou států motivovanou zejména ekonomickými a obchodními důvody. V druhé polovině 17. století toto nepřátelství vyústilo ve tři války mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi.

Mezi zbývající důležité aspekty patří soupeření frakcí působících na dvoře a jejich prosazování vlastních zájmů, které se často také dotýkaly zahraniční politiky. Zjednodušeně řečeno se jedná o dva proudy: katolický a protestantský. Dalším aspektem je Jakubova sňatková politika – jeho dcera Alžběta se provdala za kurfiřta Fridricha Falckého, zatímco pro svého syna Karla se Jakub snažil zajistit sňatek se španělskou infantkou, nicméně tato snaha se ukázala jako neúspěšná a Karel se nakonec oženil s Henriettou Marií z rodu Bourbonů. Roku 1618 vypukla v Čechách první fáze Třicetileté války, která se dotýkala Anglie mimo jiné také díky výše uvedenému sňatku. Na závěr této kapitoly je pozornost věnována zahraničnímu obchodu.

4.1 Frakce na dvoře Jakuba I.

Katolický proud v Anglii představovala rodina Howardů a její přívrženci, která se orientovala na posilování vztahů se Španělskem. Nejednalo se však o ucelenou stranu, která by se jednotně snažila o naplnění jednoho určitého cíle – naopak vlivní členové rodiny Howardů, ačkoli je spojovalo katolictví (zde se stal

²⁰ DAVIES, s. 45–46.

²¹ HILL, s. 57.

výjimkou hrabě z Arundelu, jenž konvertoval k protestantství), byli sdruženi volněji a ne v každém případě se shodovali na dalším kroku. Frakce také rozšířila svůj vliv skrze Roberta Carra, hraběte ze Somersetu a králova oblíbence, který se zamiloval do lady Frances Howard. Mezi významné členy této frakce patřili „...*lord admirál Charles Howard, hrabě z Nottinghamu, hrdina ze střetu se španělskou armádou; lord strážce pečeti Henry Howard, hrabě z Northamptonu, který v podstatě kontroloval denní chod vlády po smrti Salisburyho; Thomas Howard, hrabě ze Suffolku, který brzy nastavil nový standard pro korupci ve funkci strážce pokladu*“.²² Královna Anna rovněž podporovala tuto politiku.²³ Frakce tak měla podporu královské rodiny a měla značný vliv na události v Anglii – Jakub se za druhé poloviny své vlády snažil pro svého syna zajistit sňatek se španělskou infantkou, což bylo přirozeně v souladu se zájmy Howardů.

Na druhé straně stáli zastánci politiky ve prospěch protestantství. Z královské rodiny podporoval tento směr princ Jindřich, který však zemřel roku 1612. „*V nepřítomnosti vedení z královské rodiny se mluvčí pro protestantskou zahraniční politiku našli nejprve mezi nástupci Leicesterových a Essexových přívrženců: přesněji 3. hrabata z Essexu, Southamptonu a Pembroke a 4. hrabě z Bedfordu.*“²⁴

Cíle obou frakcí byly zcela neslučitelné: spojenectví se Španělskem by vylučovalo spojenectví se Spojenými nizozemskými provinciemi a naopak. Vlivní představitelé mezi sebou tak soupeřili o moc a vliv na krále; tato nejednota významných šlechticů efektivně zabraňovala prosazování ucelené a dlouhodobé zahraniční politiky a neomezila se pouze na období panování Jakuba I., neboť konflikt pokračoval i za vlády Karla I. Dalším společným rysem pak byl vliv oblíbenců obou králů, kteří ve svých rukou soustředili značný vliv.

²² KISHLANSKY, s. 94.

²³ ADAMS, Simon, *Spain or the Netherlands? The Dilemmas of Early Stuart Foreign Policy*. In: TOMLINSON, Howard (ed.), *Before the English Civil War: Essays on Early Stuart Politics and Government*, New York 1984, s. 91.

²⁴ Tamtéž.

4.2 Zahraniční politika v letech 1603–1612

Na samém počátku Jakubovy vlády byla stále v platnosti spojenecká smlouva mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi namířená proti Španělsku, avšak po svém nástupu Jakub nařídil zastavení bojů. Anglie si také ponechala v držbě tři nizozemská města: Flushing, Brill a Rammekens (k navrácení těchto měst došlo až roku 1616); angličtí vojáci na nizozemském území přešli do služeb Spojených provincií, jež navíc dlužily Anglii 800 000 liber. Mírová smlouva podepsaná v Londýně mezi Anglií a Španělskem následovala roku 1604 a přinesla pro Anglii příznivé výsledky. Styky s Nizozemci nebyly přerušeny, těm tak zůstala možnost hledat podporu v Anglii pro své válečné úsilí, přičemž nabírání dobrovolníků pro válku bylo umožněno také Španělsku. Angličané mohli znovu obchodovat ve Španělsku, ale jejich ochrana byla zaručena pouze na španělském území na kontinentě, nikoli na mořích – v následujících letech od podepsání míru se tak objevovaly pravidelné stížnosti na zadržování anglických obchodních lodí i jejich posádek, s nimiž bylo krutě zacházeno. Španělé tyto námořníky obviňovali z přepravy zásob do Nizozemí nebo styku s nekřesťanskými obchodníky.²⁵ Vliv na vyjednávání a podmínky smlouvy měl hrabě Salisbury, který plánoval uzavřít mír rok před nástupem Jakuba na anglický trůn, neboť válka dospěla do nerozhodného bodu a nepřinášela další užitek, přičemž Nizozemci dokázali obhájit vlastní existenci.²⁶

Výnosem z 6. května 1609 Jakub nařídil všem zámořským plavidlům provádějícím rybolov u anglických břehů, aby nejdříve požádala o povolení. Šlo o reakci na početné rybářské lodě Nizozemců lovící sledě poblíž anglických břehů – důvodem razantního zvýšení jejich počtu bylo dvanáctileté příměří mezi Spojenými provinciemi a Španělskem podepsané téhož roku. Nizozemci se hájili na základě svobody a otevřenosti moří pro všechny národy. Od roku 1613 také probíhal spor o západní ostrovy Špicberků kvůli lukrativnímu lovu velryb.²⁷ Třebaže tyto rozpory o rybolov neznamenalý zásadní překážky ve vztazích obou

²⁵ DAVIES, s. 47–50.

²⁶ ADAMS, 93–94.

²⁷ DAVIES, s. 49–50.

zemí, jasně se zde ukázala síla a konkurenceschopnost Spojených provincií, tudíž názor mnoha Angličanů na dřívější spojence se zhoršoval.

Vstřícným krokem k protestantismu, jenž se stal populárním u anglického lidu, byla podpora Protestantské unie; roku 1612 Jakub rovněž přislíbil uskutečnění sňatku mezi jeho dcerou Alžbětou a Fridrichem V. Falckým, vůdčí osobností unie.²⁸ Ke sňatku došlo následujícího roku a u veřejnosti byl vnímán pozitivně.²⁹

4.3 Zahraniční politika v letech 1613–1617

Významnou a bezesporu vlivnou osobností ve službách Španělska na dvoře krále Jakuba se stal vyslanec Don Diego Sarmiento de Acuña, pozdější hrabě Gondomar (titul získal roku 1617), jenž dorazil do Anglie roku 1613 s cílem postupně rozvrátit vztahy Anglie se Spojenými nizozemskými provinciemi a Protestantskou unií. Nejzazším cílem pak bylo vybudování spojení mezi Anglií a Španělskem. Jedním z nástrojů k dosažení těchto ambicí měl být sňatek Jakubova syna Karla se španělskou infantkou.³⁰ Ačkoli Gondomarovi v jeho snahách napomáhala Jakubova touha po míru, neuvědomil si plně cítění většiny anglických obyvatel vůči Španělsku, v němž po zkušenostech z minulých dekád dominovalo nepřátelství a obavy.³¹ Gondomar také spolupracoval s frakcí Howardů, která jej podporovala. Jedním z nástrojů k prosazování vlivu se stalo uplácení – na španělské výplatní listině se objevily osoby s vysokým postavením na Jakubově dvoře, avšak ve skutečnosti to nemělo výraznější vliv na politiku, neboť v praxi mnohdy chyběly finanční prostředky na vyplácení zmíněných osob, Gondomar sám si často půjčoval peníze v Londýně, aby v první řadě pokryl vlastní náklady. Mnohem významnějším faktorem bylo osobní přátelství mezi Gondomarem a Jakubem, které oba muži navázali za dobu Gondomarovy služby v Anglii (rok 1622 se stal jeho posledním rokem v úřadu vyslance).

²⁸ ACKROYD, s. 34.

²⁹ MASSIE, Allan., s. 170, 175.

³⁰ ADAMS, s. 89.

³¹ DAVIES, s. 52.

Primárně Gondomar však sloužil zájmům své země; ačkoli jeho vliv na Jakuba nebyl absolutní, jak se domnívali někteří tehdejší pozorovatelé, byl jistě znatelný, zvláště když si oba přáli zachovat mír.³²

Ranou pro anglické obchodníky s látkami a negativním faktorem působícím na vztahy se Spojenými provinciemi se stal ekonomicky motivovaný projekt sira Williama Cokayna, který mimo jiné přislíbil zadluženému králi příjem v hodnotě 300 000 liber, dalším důvodem byla možnost značného zvýšení královské kontroly nad celým odvětvím. S Jakubovým souhlasem byla roku 1614 založena společnost pod vedením Cokayna nazvaná King's Merchant Adventurers, jež nahradila a získala práva starší společnosti Merchant Adventurers. Dle plánu se měly látky dokončit a obarvit v Anglii, což by výrazně zvedlo zisk z jejich prodeje (před tím se látky ke konečnému zpracování posílaly do Spojených provincií), poté se výsledné produkty měly vyvážet do oblasti Baltského moře, kde v obchodě s textilem dominovali Nizozemci. Společnost však nedisponovala dostatečnou kapacitou k obarvování látek ani lodní přepravou na uskutečnění tak rozsáhlého plánu, který v důsledku skončil naprostým nezdarem – Nizozemci navíc zakázali dovoz jakýchkoli anglických látek. Králova pověst v důsledku neúspěchu utrpěla, stará společnost byla nakonec obnovena a anglický export látek byl poškozen na více než dvě desetiletí, zatímco Spojené provincie v něm prosperovaly.³³ Cokaynův projekt je také dobrým příkladem negativního dopadu monopolů na ekonomiku.

Nešťastnou postavou, která dokazuje vliv Španělska na anglickou politiku, byl sir Walter Raleigh, dřívější velitel námořních expedic a objevitel ve službách Alžběty I., který byl v roce 1603 obviněn ze spiknutí proti králi. Ačkoli jeho účast na tomto plánu byla nejednoznačného charakteru, soud jej shledal vinným a odsoudil k smrti. Rozsudek ovšem nebyl vykonán a Raleigh byl uvězněn.³⁴ Roku 1616 mu Jakub udělil milost, načež Raleigh předložil plán výpravy, jež přislíbila

³² CARTER, Charles H., *Gondomar: Ambassador to James I.* In: *The Historical Journal* 7, 1964, 2, s. 189–190, 193, 197, 206, 208.

³³ HILL, s. 34–35.

³⁴ DAVIES, s. 2.

králi finanční zisk – dle návrhu se měl plavit do Jižní Ameriky, kde hodlal těžít zlato. Král souhlasil, avšak požadoval, aby se Raleigh vyvaroval jakýchkoli nepřátelských akcí vůči Španělsku. Nejenže výprava nepřinesla zpět žádné bohatství, ale navíc část mužů zaútočila na španělský opěrný bod. V reakci Gondomar požadoval Raleighovu popravu a Jakub mu vyhověl – Raleigh byl shledán vinným z úmyslného porušení králova příkazu a spiknutí, byl popraven roku 1618. Jakub doufal, že tento čin usnadní cestu ke sňatku jeho syna Karla se španělskou infantkou.³⁵ Situace anglického krále byla však od počátku celé expedice přinejmenším komplikovaná – Gondomar protestoval proti výpravě, ale Jakub již nemohl ustoupit; nakonec Gondomarovi vyzradil plán i podmínky Raleighovy výpravy. Událost se v podstatě opakovala za pozdější expedice kapitána Rogera Northa, který byl za nesplnění podmínek na žádost Gondomara uvězněn.³⁶

4.4 Zahraniční politika v letech 1618–1625

23. května 1618 došlo v Praze k defenestraci a v Čechách vypuklo stavovské povstání. Následující rok Fridrich přijal korunu nabídnutou šlechtou a stal se českým králem. K rozhodujícímu střetu mezi císařským a stavovským vojskem došlo 8. listopadu 1620 na Bílé hoře, kde stavovské vojsko utrpělo drtivou porážku. Povstání v Čechách bylo potlačeno a Fridrich uprchl do Slezska.

Jakubův názor na tyto události ve střední Evropě byl rozporuplný. Nesouhlasil s převzetím Koruny české Fridrichem, neboť za právoplatné české vládce považoval rakouskou větev habsburského rodu, na druhou stranu však ani nemohl souhlasit s jeho porážkou, navíc proběhla úspěšná invaze císařských vojsk do Rýnské Falce. Jakub se snažil pomoci Fridrichovi ve znovuzískání jeho země, čehož chtěl docílit diplomatickou cestou a dohodnout se se Španělskem.³⁷

Roku 1621 se sešel parlament, v němž jasně převládala touha po konfliktu se Španělskem. První zasedání lze považovat za úspěšné, neboť přineslo Jakubovi

³⁵ MASSIE, s. 175–176.

³⁶ CARTER, s. 207.

³⁷ MILLER, John, *The Stuarts*, Londýn 2004, s. 55.

schválení finanční pomoci na řešení krize v Rýnské Falci, třebaže král neinformoval poslance o svém plánu na pomoc Fridrichovi. Poslanci v Dolní sněmovně, nespokojeni s ekonomickou situací a utvrzeni neúspěchem Cokaynova projektu jako dobrého příkladu, předložili stížnosti na vydávání monopolů, zde se Jakub rozhodl jim vyjít vstříc a posléze učinil několik ústupků. Diplomatické úsilí nikam nevedlo a situace ve Falci se mezitím dále zhoršovala; území již bylo téměř celé dobyt. Na druhém zasedání parlamentu téhož roku poslanci Dolní sněmovny předložili petici na vstup do války se Španělskem, v níž navíc žádali, aby se Karel oženil s vhodnou protestantskou nevěstou. Jakub nebyl připraven vstoupit do války se Španělskem a považoval sňatek se španělskou infantkou za nejvhodnější způsob dosažení míru a obnovení Falce, navíc vnímal tuto petici jako nepřijatelné zasahování do svých královských výsad. Poslanci se hájili svým právem svobodného projevu. Ve výsledku petice z Dolní sněmovny zapříčinila konec tohoto zasedání parlamentu.³⁸

Poslední pokus o uzavření sňatku se španělskou princeznou Marií Annou započal netradičně 17. února 1623, kdy se princ Karel v doprovodu George Villierse, vévody z Buckinghamu a vlivného Jakubova oblíbence, v přestrojení vydal do Španělska, aby osobně dohlédl na vyjednávání a zaručil jejich úspěch – nespokojen s vleklým vyjednáváním se Karel rozhodl vzít záležitost do vlastních rukou. Vyplul z Anglie a po dobrodružství ve Francii úspěšně dorazil do Madridu, zde však narazil na španělské obstrukce a protahování, přičemž Španělé žádali stále větší ústupky. Když cena sňatku vystoupala příliš vysoko, pobouřený Karel i s Buckinghamem odjeli zpět do Anglie. Návrat obou cestovatelů se stal podnětem k oslavám lidu, z jejichž pohledu nemohlo dojít k lepšímu závěru celé napínavé události – Karel se úspěšně vrátil, sňatek s katolickou princeznou se neuskutečnil a Buckingham volal po válce se Španělskem, jejíž vidina byla obecně vzato u lidu přinejmenším pozitivně vnímána.³⁹ Důvodem pro neúspěch celého jednání se Španěly byla jejich neústupnost v záležitosti Rýnské Falce – Karel se snažil pomoci své sestře Anně

³⁸ KISHLANSKY, s. 99–102.

³⁹ MILLER, s. 56–57.

a Fridrichovi a přál si obnovit jejich vládu ve Falci skrze Španělsko stejně jako jeho otec. Mimo jiné Španělé požadovali, aby děti královského páru byly vychovávány do dvanácti let pouze svou matkou, aby také skupina katolických duchovních působila jako její doprovod. Zákony proti katolíkům v Anglii měly být bez odkladu omezeny a později zrušeny parlamentem; navíc se mohla Marie Anna vydat do Anglie až po ověření výše zmíněné úpravy práva.⁴⁰ Požadavky byly příliš vysoké a jejich kompletní prosazení by se pro Karla prokázalo jako takřka nemožné v klimatu nastaveném jednoznačně proti katolictví.

K incidentu se Spojenými provinciemi došlo 27. února 1623, kdy bylo deset anglických obchodníků obžalováno z připravovaného napadení nizozemského majetku a později popraveno na Amboině z rozkazu tamního nizozemského správce. Událost vyvolala u veřejnosti vlnu nevole a rozhořčení.⁴¹ Pozice Anglie v oblasti ostrovů koření byla značně oslabena a Východoindická společnost se musela stáhnout do vnitrozemí Indie. Zpráva o události dorazila do Anglie až následující rok.⁴² Tento incident navíc zůstal po dobu vlády Jakuba i Karla bez odvetných opatření.

Královo zdraví se v druhé polovině roku 1623 již znatelně zhoršovalo. Princ Karel a vévoda z Buckinghamu nad ním měli vliv a podpoření svou hořkou zkušeností z Madridu se vytrvale snažili jej přesvědčit k přípravě na válku se Španělskem, Jakub však zaujal zdrženlivější postoj k tomuto riskantnímu podniku; Karel toužil po vojenské slávě a Buckingham by mohl na úspěšném konfliktu získat popularitu a jmění – princ tak převzal iniciativu a stále častěji zastupoval svého otce na jednání s královskou radou (Privy Council).⁴³ Parlament se sešel roku 1624. Když Lionel Cranfield, vévoda z Middlesexu, odporoval vojenskému střetnutí na základě nedostatečných financí Koruny, Karel

⁴⁰ DAVIES, s. 56–57.

⁴¹ ACKROYD, s. 80.

⁴² DAVIES, s. 51.

⁴³ ACKROYD, s. 85.

spolu s Buckinghamem zařídili jeho impeachment: Cranfield byl obviněn z korupce a zbaven úřadu. Parlament nakonec schválil králi 300 000 liber.⁴⁴

Přes neshody z předcházejících let byla 5. června 1624 podepsána obranná smlouva se Spojenými provinciemi a bylo také rozhodnuto o finanční podpoře v záležitosti restaurace Fridricha Falckého. Anglie se navíc zavázala poslat Nizozemcům na pomoc pozemní vojsko o síle 6000 mužů.⁴⁵ Dále na zahraniční scéně Anglie vedla jednání s Francií o sňatku Karla s Henriettou Marií, jež prozatím postupovalo úspěšně. Anglie si zajistila podporu Dánska, avšak vyjednávání s Gustavem II. Adolfem, králem Švédska, o výpravě do Falce se nezdařilo kvůli příliš vysokým finančním nárokům. Rovněž byla najata armáda, která vyplula do Nizozemí pod vedením Petra Arnošta Mansfelda, avšak díky nedostatku financí byla špatně vybavena.⁴⁶

4.5 Obchod v zámoří za Jakuba I.

Vláda obecně upřednostňovala obchod řízený výsadními společnostmi, v jejichž čele stáli vlivní obchodníci, oproti volnému obchodu. Tento model umožňoval kontrolu nad řečenými subjekty, které mohly být posléze lépe využívány a daněny. Přesto nelze hovořit o politice ochrany anglického obchodu a cílené snaze o jeho celkové zlepšení. Velkým problémem a předmětem mnoha opakujících se stížností bylo pirátství, proti němuž nebylo prakticky zakročeno, zatímco anglické námořnictvo upadalo. Není tak žádným překvapením, že v obchodu v Baltském moři dominovali Nizozemci – stejně tak v anglických koloniích – a naopak ve Středozezemním moři převládali Francouzi.⁴⁷

5 Anglie za Karla I. do občanské války

Jakub I. zemřel 27. března 1625; na anglický trůn tak nastoupil jeho syn Karel. Vláda Karla I. byla poznamenána zhoršujícím se vztahem s parlamentem, bez

⁴⁴ KOVÁŘ, s. 70–71.

⁴⁵ POOT, Anton, *Crucial years in Anglo–Dutch relations (1625–1642): The political and diplomatic contacts*, Hilversum 2013, s. 26.

⁴⁶ DAVIES, s. 57–58.

⁴⁷ HILL, s. 36–38.

něhož panoval od roku 1629 do 1640, v době známé jako jeho osobní vláda. Finanční situace Koruny se rovněž zhoršovala. Mírové časy patřily minulosti, neboť král byl po svém nástupu rozhodnut bojovat se Španělskem: Anglie tak prožila dvě bouřlivá období: plně se zapojila do Třicetileté války v letech 1625–1630, dalším konfliktem se stala krvavá občanská válka z let 1642–1646, jež skrze řadu následujících událostí vyústila v nevídanou událost – popravu samotného krále jeho poddanými.

5.1 Karel I.

Svou povahou se Karel v několika aspektech velice lišil od svého otce – velmi dbal na svoji důstojnost a byl mnohem méně emocionální, o intelektuální témata se příliš nezajímal, avšak měl v oblibě umění. Oba věřili ve své božské právo vládnout, ale když o něm Jakub často diskutoval spíše jako o ideálu, Karel se snažil jej uplatňovat v praxi. Zásadou tohoto přesvědčení o své vlastní pravdě a nadřazenosti se stal nedůvěryhodnou postavou – své sliby držel jen málokdy. Karel byl také plně oddaný anglikánské církvi, v jejímž duchu byl vychován. V prvních letech své vlády se spoléhal na podporu vévody z Buckinghamu, kterému se podařilo získat si jeho přízeň stejně jako si získal přízeň u předchozího krále, Buckingham byl však zavražděn roku 1628. Po Buckinghamovi na něj měla vliv jeho manželka Henrietta Marie.⁴⁸

5.2 Zadlužení Koruny

Karel obecně nebyl extravagantní ve stejné míře jako jeho otec, avšak výdaje za jeho domácnost a také za umění byly značné. Koruna se navíc dále zadlužila z válek proti Španělsku a Francii na počátku Karlovy vlády. Karel také nechal rozšířit monopoly a licencování subjektů o další komodity; zde se jako nejziskovější ukázal monopol na mýdlo, avšak tato praxe vedla ke zvyšování cen

⁴⁸ MASSIE, s. 181–183.

a k ekonomickým škodám, neboť mimo jiné mohlo dojít k nedostatku zboží.⁴⁹ Dluh Koruny na počátku Karlovy jedenáctileté vlády bez parlamentu již přesahoval jeden milion liber; stejně jako jeho otec si tak Karel nemohl dovolit vydat se na cestu silné zahraniční politiky. Do úřadu strážce pokladu na počátku tohoto období nastoupil Richard Weston, jemuž se podařilo mírně snížit výdaje za pomoci šetření v několika oblastech, avšak hlavní problém odstranit nedokázal: Koruna se tradičně spoléhala na vyplácení různých finančních odměn (patronage) klíčovými osobám ve státě, aby zajistila jejich spolupráci při prosazování vlády, a nemohla si dovolit ztratit jejich podporu příliš razantním snížením výdajů v této oblasti.⁵⁰

Došlo tedy k pokusům o řešení královny finanční krize skrze prerogativní danění: dle nařízení platného ve středověku měl každý s příjmem 40 liber a více být pasován na rytíře a ti, kteří tak neučinili, byli pokutováni. Ačkoli se tato praxe ukázala jako profitabilní, král díky ní ztrácel podporu. Dalším příkladem využití starých práv se stalo pokutování za vstoupení do královských lesů, jejichž hranice byly převzaty z dvanáctého století. V obou případech se však nejednalo o dlouhodobá řešení.⁵¹ Jako nejziskovější se ukázalo vybírání příspěvků na námořnictvo (Ship Money), které původně platily pouze přístavy. Za Karlovy vlády však byla tato daň rozšířena také na vnitrozemská města. Úspěšnost tohoto opatření vyvolávala ostrý politický konflikt mezi králem a členy parlamentu, neboť ti se obávali, že Karel našel způsob vybírání financí bez nutnosti jejich souhlasu; pomocí pravidelného vybírání této daně by mohl dosáhnout nezávislosti na parlamentu.⁵²

⁴⁹ THOMAS, David, *Financial and Administrative Developments*. In: TOMLINSON, Howard (ed.), *Before the English Civil War: Essays on Early Stuart Politics and Government*, New York 1984, s. 118, 120

⁵⁰ STROUD, s. 10, 57–58.

⁵¹ Tamtéž, s. 58.

⁵² HILL, s. 13, 54–55.

5.3 Skotská krize a konflikt s parlamentem

Počátkem roku 1637 vypukly v Edinburghu nepokoje; lid se otevřeně postavil proti Karlovým náboženským reformám. V reakci nechal Karel následujícího roku najmout armádu na potlačení skotské vzpoury. První válka biskupů však skončila stažením Angličanů bez významnějšího střetu se Skoty. Na jaře roku 1640 nechal Karel svolat parlament, zde se projevíly důsledky výše zmíněných Karlových pokusů o získávání financí proti vůli parlamentu z předešlých let; poslanci krále nepodpořili a Krátký parlament (Short Parliament) byl rozpuštěn. V létě následovala úspěšná invaze Skotů do severní Anglie, na podzim byl Karel nepříznivými okolnostmi donucen opět svolat parlament, na němž čelil početným stížnostem za svou politiku z předešlých let; Karel potřeboval finance na odražení Skotů, zatímco členové parlamentu toužili po reformách.⁵³

Parlament využil přítomnosti skotské armády v Anglii ve svůj prospěch: Karel v podstatě musel nechat jeho zasedání probíhat, neboť invaze trvala dále a nebezpečí nebylo zažehnáno. V únoru 1641 Karel přistoupil na podmínky parlamentu, který se měl nyní konat pravidelně (Triennial Act). Dalším cílem členů parlamentu bylo odstranění králových rádců, které vinili z královny politiky; parlament si vynutil popravu hraběte ze Straffordu, jenž byl obviněn ze zrady. Posléze byly provedeny státní reformy; lodní „daň“ a další způsoby získávání financí z let Karlovy osobní vlády byly zakázány, mnozí poslanci se však obávali ztráty svých dosažených úspěchů a požadoval další ústupky – nově zvolení ministři měli obdržet souhlas parlamentu, což přímo zasahovalo do králových výsad.⁵⁴

V Irsku vypuklo v říjnu roku 1641 povstání, na jehož potlačení bylo nutné najmout armádu. Reakcí byl Velký protest (Grand Remonstrance), dle něhož měl parlament obdržet právo schvalovat ministry a kontrolovat armádu vyslanou do Irska. Král odmítl. Pokus o impeachment vůdců parlamentu skončil

⁵³ KISHLANSKY, s. 138–143.

⁵⁴ STROUD, s. 75–77.

neúspěchem.⁵⁵ Politická krize se prohloubila a v srpnu roku 1642 se rozhořela občanská válka.

6 Zahraniční politika Karla I. do občanské války

Sňatek mezi Karlem I. a Henriettou Marií se uskutečnil 1. května 1625 v nepřítomnosti nové anglické královny, jež dorazila do Anglie až následující měsíc, v mnohých Angličanech vzbudil příjezd obavy díky jejímu katolickému vyznání. Ještě v květnu toho roku Buckingham osobně vyrazil do Francie v naději, že se dohodne s králem Ludvíkem XIII. na vojenském zásahu proti Španělsku, avšak Buckinghamova snaha zde vyšla vniveč.⁵⁶ V první polovině roku 1625 probíhaly přípravy na námořní tažení proti Španělsku, parlament však neschválil dostatečné finanční prostředky pro najmutí dobře vyzbrojených a disciplinovaných vojáků v dobré kondici, jako další negativní faktor se projevilo připojení civilních mořeplavců k výpravě, kteří se k ní nehlásili dobrovolně a jednoduše se nehodili k expedici válečného charakteru: ve střetu s nepřítelem se opakovaně jejich prvořadým zájmem stávalo vlastní přežití namísto plnění rozkazů velitelů. Mnohé z anglických lodí byly navíc zastaralé a ve špatném stavu, zásoby potravin se během výpravy ukázaly jako vysoce nekvalitní.⁵⁷

6.1 Anglie ve válce 1625–1630

V září roku 1625 byla podepsána smlouva v Southamptonu mezi Anglií a Spojenými nizozemskými provinciemi o válce proti Španělsku; cílem Anglie zde bylo vyhnání císařských vojsk z Falce, smlouva také zakazovala separátní jednání o míru.⁵⁸ Ještě téhož roku Anglie vyslala námořní expedici proti španělskému opevněnému přístavu Cádiz. Vedením celé akce byl pověřen vikomt z Wimbledonu a Spojené provincie ji podpořily svými loděmi. V říjnu dorazila flotila ke Cádiz, avšak španělské lodě včas zaujaly obrannou formaci, a

⁵⁵ KISHLANSKY, s. 147–149.

⁵⁶ ACKROYD, s. 108–109.

⁵⁷ DAVIES, s. 58–60.

⁵⁸ DAVENPORT, Frances Gardiner, *European Treaties bearing on the History of the United States and its Dependencies to 1648*, Clark, New Jersey 2004, s. 291.

dokázaly tak efektivně bránit anglickým lodím ve vstupu do přístavu.⁵⁹ Výprava tím ztratila moment překvapení, třebaže angličtí vojáci dokázali obsadit pevnost Puntal, při postupu na Cádiz vyhladovělí muži objevili zásoby vína a opili se; bylo tak zřejmé, že se již nepodaří zabrat Cádiz. Anglická flotila se stáhla a jejím dalším cílem se stalo přepadení španělské flotily přepravující kořist a bohatství ze zámořských kolonií zpět do mateřské země. Ani zde však mořeplavci neuspěli a byli nuceni se vrátit zpět do Anglie, přičemž mnoho z nich zahynulo na palubách lodí z nedostatku jídla.⁶⁰ V prosinci roku 1625 byla ještě podepsána dohoda v Haagu, dle níž měly Spojené provincie a Anglie finančně podporovat dánské tažení v německých zemích proti katolickým silám.⁶¹

Mnozí poslanci vinili z neúspěchu výpravy do Cádizu Buckinghama, který zastával úřad lorda admirála a navíc trpěl nedostatkem zkušeností s operacemi na moři. Když se následně roku 1626 parlament sešel, zvedla se v něm vlna odporu vůči Buckinghamovi. Dolní sněmovna požadovala odstranění Buckinghamova vlivu a odmítla s králem spolupracovat, dokud nebude tento požadavek splněn, poslanci dokonce hodlali provést impeachment nepopulárního krále oblíbence. Karel nechal uvěznit sira Johna Eliota; poslanci proti tomuto kroku protestovali a posléze král parlament rozpustil. Karel potřeboval získat finanční prostředky pro válku, čehož docílil vynucením půjček – to však vedlo k nespokojenosti mnohých poslanců a ti, kteří odmítli spolupracovat, byli zatýkáni. Vztah mezi Anglií a Francií se mezitím zhoršoval; Angličané zadržovali francouzské lodě na základě obvinění ze spolupráce se Španělskem a jejich náklad byl rozprodán za účelem zisku pro válečné úsilí.⁶² Zde je nutno poznamenat, že: „*Francouzi podepsali separátní mír se Španělskem v Monzónu 23. února 1626. Kolaps francouzské politiky vedl Buckinghama ke druhé válce pomsty a v letech 1626–27 plánoval svrhnout Richelieua za pomoci koalice francouzských disidentů, vévodů*

⁵⁹ MALAND, David, *Europe at War 1600–1650*, Londýn 1980, s. 106.

⁶⁰ DAVIES, s. 59–60.

⁶¹ MALAND, s. 107–108.

⁶² KISHLANSKY, s. 107–110.

*z Lotrinska a Savojska, a hugenotů.*⁶³ Roku 1627 tak došlo k válce s Francií a námořní výpravě namířené proti ní.

Buckingham osobně vedl výpravu proti Ile de Ré – ostrov byl v rukou francouzských vojáků – na podporu protestantů v nedalekém přístavu La Rochelle. V červenci se Angličané vylodili na ostrově; morálka vojáků však byla nízká i přes snahy Buckinghamova inspirovat své muže k urputnějšímu nasazení. Po odražení francouzského protiútoky došlo k obležení ostrovní pevnosti. Obláhatelé však byli sužováni nedostatkem zásob i mužů, když Buckingham žádal o posily, král neměl dostatek financí k jejich naverbování. V říjnu došlo k pokusu o útok na pevnost, nicméně anglické žebříky se ukázaly jako nedostatečně vysoké pro zdolání hradeb; Buckingham se stáhl a při ústupu utrpěl těžké ztráty. Lze nalézt dvě hlavní příčiny pro neúspěch celého podniku. Byly to Buckinghamova nezkušenost a nedodání podpory z Anglie.⁶⁴

Roku 1628 se Karel nacházel v hluboké finanční krizi; svolání parlamentu se stalo jediným východiskem pro pokračování ve válce. Poslanci se rozhodli nesoustředit své stížnosti na Buckinghamova a schválili Karlovi subsidie; král vyslechl jejich stížnosti a souhlasil s jejich požadavky prezentovanými v Petici práv (Petition of Rights), které pojednávaly o občanských svobodách a zákazu výběru daní bez souhlasu parlamentu.⁶⁵ V srpnu byl spáchán atentát na nenáviděného Buckinghamova; zoufalý a nevyplacený voják z jeho předešlé výpravy se rozhodl jej zabít, král byl otřesen a lid se radoval. Bez rad svého oblíbence Karel nyní váhal a zvažoval další kroky v zahraniční politice.⁶⁶ Přes Buckinghamovu smrt se v září uskutečnila další námořní expedice s cílem vyprostit La Rochelle z obležení. Tato flotila vedená hrabětem z Lindsey však byla odražena francouzským vojskem a La Rochelle se posléze vzdalo v říjnu 1628.⁶⁷

⁶³ ADAMS, s. 98.

⁶⁴ ACKROYD, s. 129–131.

⁶⁵ STROUD, s. 50.

⁶⁶ ACKROYD, s. 140–143.

⁶⁷ KOVÁŘ, s. 98.

V květnu 1629 byl uzavřen mír s Francií v Suze. Proti návrhům vikomta z Dorchesteru se Karel rozhodl pro uzavření míru se Španělskem, který byl podepsán v listopadu roku 1630 v Madridu; podmínky míru byly takřka shodné s těmi z mírové smlouvy z roku 1604, avšak ve věci Rýnské Falce se Španělsko zavázalo podpořit restauraci Fridricha V. Cenou za tento ústupek bylo podepsání Cottingtonské smlouvy na počátku následujícího roku, v níž se Karel zavázal spolupracovat se Španělskem proti Spojeným provinciím.⁶⁸ Po sérii tří neúspěšných expedic fakticky skončila účast Anglie ve Třicetileté válce.

6.2 Období 1630–1642

Na počátku tohoto období se v Evropě jako protestantský šampión prosadil Gustav II. Adolf. Spolu se švédskými vítězstvími částečně poklesl v Anglii zájem veřejnosti o zahraniční politiku na pevnině, přičemž k tomuto dopomohly také události na domácí politické scéně. Po válce se Španělskem Karel zavrhl možnost znovuzískání Rýnské Falce skrze protestantská vojska a ve své politice učinil plný obrat; začal se soustřeďovat na budování přátelství se Španělskem na úkor vztahu s Nizozemci.⁶⁹ Karel nevyužil výhodné situace; přes nátlak se nepřidal roku 1633 do války na straně protestantů, na druhou stranu ani nevstoupil do války s Nizozemci dle přání Španělska. Po vypuknutí války mezi Francií a Španělskem odmítl nabídku Francie na vstoupení do války po jejím boku, čímž si chtěl zajistit náklonnost Španělska.⁷⁰

Karel byl zastáncem respektování principu výsostných vod u pobřeží Britských ostrovů a v Lamanšském průlivu: chtěl prosadit, aby zde žádné cizí subjekty nesměly provádět válečné operace a proplouvající lodě měly vzdávat úctu lodím Anglie; o prosazení umírněnější verze této ideje se pokusil již Jakub I., avšak za jeho vlády nedošlo ke schválení příslušného aktu.⁷¹

⁶⁸ ADAMS, s. 99–100.

⁶⁹ DAVIES, s. 213.

⁷⁰ ADAMS, s. 100.

⁷¹ DAVIES, s. 214.

Na jaře roku 1635 vyplula první vyzbrojená flotila pod velením hraběte z Lindsey financovaná z poplatků na budování loďstva nařízených Karlem předchozího roku; král při vybírání těchto poplatků přislíbil potlačit pirátství, v realitě však tyto válečné lodě nemohly na otevřeném moři pirátské lodě dohnat. Nicméně to jim ani při vyplutí nebylo nařízeno: místo pirátů měly tyto lodě hájit prosadit Karlovy zájmy a jeho výsostné vody zejména proti Spojeným provinciím a Francii.⁷² Flotila také požadovala povolení k rybolovu od nizozemských lodí. Angličané si vynutili zrušení blokády Flander, námořníci z této oblasti (Dunkirkers) poté zničili mnohé rybářské lodě Nizozemců u Northumberlandu. Akci flotily lze přesto považovat za neúspěch, neboť si nedokázala vynutit nadvládu dle Karlovy ideje – francouzské a nizozemské válečné lodě se anglické flotile vyhýbaly, ačkoli došlo ještě k několika pokusům o získání dominance na moři, Francie a Spojené provincie nevstoupily do války s Anglií po těchto provokacích. Roku 1639 se odehrála bitva u anglických břehů v oblasti The Downs mezi nizozemskými a španělskými loděmi, kterým Karel poskytl pomoc. Spojené provincie zvítězily v bitvě, přičemž jasně narušily výsostné anglické vody.⁷³ V této době však již musel Karel řešit povstání ve Skotsku, zatímco Francie a Spojené provincie stále ještě válčily se Španělskem.

Poslední významnou událostí z hlediska zahraniční politiky v období před vypuknutím občanské války se stalo dynastické spojení rodu Stuartovců s oranžsko-nasavským rodem. Na jaře roku 1641 se ve Whitehallu uskutečnil sňatek mezi Karlovou devítiletou dcerou Marií a Vilémem Oranžským.⁷⁴

7 Občanská válka a konec monarchie

Obávaje se o své bezpečí Karel I. v lednu roku 1642 odjel z Londýna. V březnu parlament vydal rozkaz ke svolání vojska, zatímco královna již byla na cestě do Nizozemí s cílem získání podpory pro Karla. Následujícího měsíce se Karel

⁷² ANDREWS, Kenneth R., *Ships, Money and Politics: Seafaring and Naval Enterprise in the Reign of Charles I*, Cambridge 1991, s. 128, 130–131.

⁷³ DAVIES, s. 214–216.

⁷⁴ MASSIE, s. 197.

pokusil obsadit město Hull, v němž se nacházel zbrojní sklad, s jehož pomocí by vyzbrojil početnou vojenskou sílu, avšak město již bylo v rukou parlamentních přívrženců a ti zabránili Karlovi ve vstupu. V červnu bylo v parlamentu s pomocí Johna Pyma sepsáno Devatenáct bodů (Nineteen Propositions), které byly předloženy králi.⁷⁵ Mezi nejvýznamnější požadavky lze řadit podíl parlamentu na vládě a rozhodování o důležitých státních záležitostech, které měly být projednávány v parlamentu; poslanci také požadovali, aby vysocí státní úředníci byli potvrzováni do úřadu parlamentem, král měl uznat jednotky parlamentu a rozpustit své vlastní. V záležitostech zahraniční politiky měl král projednávat budoucí sňatky s parlamentem a obdržet jeho souhlas, dále měla Anglie zlepšovat své vztahy se Spojenými nizozemskými provinciemi a dalšími protestantskými státy. Král odmítl požadavky parlamentu a 22. srpna 1642 začala válka.⁷⁶

7.1 Průběh občanské války

Velikou výhodou pro parlament byla kontrola většiny přístavních měst i bohatého Londýna, jehož rozsáhlé zdroje byly využívány k válečnému úsilí; parlamentní síly ovládaly rozvinutější oblasti Anglie. Flotila se rovněž přidala k boji proti králi, díky ní mohl parlament zabránit možnosti zahraniční intervence ve prospěch Karla. Parlament však nebyl jednotný – dvě hlavní uskupení mezi sebou soupeřila o prosazení vlastní vize: radikálové a umírnění. Radikální křídlo chtělo králi vnutit své vlastní podmínky, zatímco umírnění se s ním chtěli dohodnout. Pym se snažil o zajištění spolupráce mezi oběma skupinami. Karel měl na počátku konfliktu výhodu vojenských důstojníků se zkušenostmi z Třicetileté války a o jeho roli jako vůdce nemohly být pochybnosti, nicméně Karel nedokázal plně koordinovat své vrchní vojenské velitele a postupně se prokázala také jeho nerozhodnost. Část bohaté vyšší šlechty jej podpořila svými prostředky.⁷⁷

⁷⁵ ACKROYD, s. 236–240.

⁷⁶ STROUD, s. 83–85.

⁷⁷ Tamtéž, s. 94.

První významná bitva občanské války se odehrála 23. října 1642 u Edgehillu a skončila nerozhodně. Postup rojalistů nebyl zastaven, avšak Karel nebyl schopen dobýt Londýn a do příchodu zimy se stáhl. Na jaře a létě roku 1643 zaznamenal král sérii vítězství nad parlamentními silami. Obě strany rovněž hledaly spojence – parlament si zajistil podporu Skotska (Solemn League and Covenant), zatímco Karel uzavřel příměří s Iry, což mu dovolilo využít jednotky, které byly dříve nasazené k potlačení irského povstání. 2. července 1644 došlo k bitvě u Marston Mooru, v níž jasně zvítězily parlamentní síly; Oliver Cromwell dosáhl jednoznačného úspěchu při vedení jízdního útoku. Ani jedna ze stran však zatím nedosáhla rozhodujícího vítězství. Ke zvratu došlo až v bitvě u Naseby 14. června 1645, v níž se prosadila parlamentní Armáda nového typu (New Model Army). Rojalisté utrpěli těžké ztráty, které se jim již nepodařilo doplnit. Následujícího roku válka skončila – Karel uprchl z Oxfordu a dorazil do Newarku, kde sídlila skotská armáda: zde se chtěl dohodnout se Skoty a získat jejich podporu, ale v podstatě v květnu toho roku byl již jejich zajatcem.⁷⁸

7.2 Období 1646–1649

Po ukončení války bylo nezbytné se s králem dohodnout. Parlament tak v červenci roku 1646 zaslal Karlovi požadavky (Newcastle Propositions), dle nichž měl král uznat spojenectví se Skoty, provést reformu náboženství, ponechat kontrolu vojsk parlamentu na dvacet let; určití rojalisté měli být potrestáni. Karel se rozhodl vyčkávat a oddalovat svou odpověď; v lednu následujícího roku byl předán do rukou parlamentu. V květnu však došlo ke vzpouře armády, neboť parlament se pokusil ji rozpustit bez náležitých výplat: armáda se zmocnila krále a požadovala, aby byla nadále vyplácena. Parlament se nakonec musel podvolit vůli armády, která navíc předložila králi své vlastní požadavky na poválečné uspořádání. V prosinci se králi podařilo uprchnout ze zajetí, přičemž se setkal se skotskými zástupci, s nimiž uzavřel dohodu. Skotové měli vojensky podpořit krále za cenu zavedení presbyteriánství v Anglii.⁷⁹

⁷⁸ KISHLANSKY, s. 153–157, 165–166, 170.

⁷⁹ STROUD, s. 109–111, 114.

Roku 1648 vypukla druhá občanská válka, v níž proti anglické armádě stanuli Skotové a povstalci bojující za krále. Díky špatnému načasování však nedošlo ke spojení obou sil, anglická armáda se nejprve vypořádala s rojalisty a 17. srpna zvítězila nad Skoty v bitvě u Prestonu. Ke konci měsíce již byla válka efektivně zakončena. Mnozí politici v parlamentu toužili po nastolení trvajících míru a projevovali jistou ochotu slevit ze svých požadavků, zatímco postoj armády byl zcela opačný a vyostřoval se, navíc se ozývaly hlasy žádající o potrestání krále. Po dlouhých jednáních mezi armádou a parlamentem se představitelé vojska rozhodli jednat. Plukovník Thomas Pride 6. prosince zabránil mnoha členům parlamentu ve vstupu na jednání a některé z nich zatkl; cílem bylo odstranit opozici, která stála proti procesu s panovníkem, vznikl tak Kusý parlament (Rump Parliament). Karel odmítl návrhy na jeho obnovení moci, rovněž odmítl předat vládu svému synovi Jindřichovi.⁸⁰

Před zahájením procesu nebyla obecně vzato požadována králova poprava, avšak bylo voláno po vykonání spravedlnosti. Zde se názory veřejnosti rozcházely ve věci její formy. Soud započal 20. ledna 1649, jeho primárním cílem bylo stanovit podmínky pro uspořádání v zemi – většina zúčastněných stále vnímala monarchii jako jedinou možnost pro Anglii, stále tedy bylo možné dojít k dohodě. Karel se však vytrvale odmítal podřídít soudu, jímž pohrdal, a pokusil se tak využít jeho nejednoty. Zbyla tak jediná možnost – popravit Karla I. Král byl obviněn z tyranie a zrady; 27. ledna bylo rozhodnuto o jeho popravě.⁸¹ Karel I. byl popraven 30. ledna 1649 a s jeho smrtí zanikla monarchie.

7.3 Zahraniční politika v období 1642–1649

Rozpoutání občanské války v Anglii roku 1642 vedlo k odpoutání pozornosti od dění v Evropě a zabránilo efektivnímu prosazování politiky v zahraničí. Otevřenou otázkou v zahraniční politice, s níž se museli potýkat rojalisté i parlamentní síly, však zůstávalo případné zatažení dalších států do anglického konfliktu.

⁸⁰ KISHLANSKY, s. 179–181, 184–185.

⁸¹ KELSEY, John, *The Death of Charles I.* In: *The Historical Journal* 45, 2002, 4, s. 729, 743–745.

Karel se navzdory původu své královny nemohl spolehnout na pomoc Francie ze dvou důvodů: občanská válka bránila politice ve prospěch Španělska a Francie navíc byla plně zaměstnána boji proti Habsburkům. Ve Spojených provinciích však našel podporu ze strany oranžsko-nasavského rodu zásluhou sňatku z roku 1641, Spojené provincie však jako celek Karla nepodporovaly, nicméně vyslanec parlamentu byl rovněž odmítnut a Nizozemci tak oficiálně nepodpořili ani parlament. V polovině války Spojené provincie nabídly prostředkování mezi oběma stranami, avšak pozitivních výsledků nedosáhly; před Karlovou popravou nizozemští vyslanci naléhali na smírnější výrok soudu, úspěchu zde rovněž nebylo dosaženo.⁸²

Události v Anglii z let 1642 až 1649 se tak staly primárně vnitřní záležitostí, v níž klíčovou roli nesehrála zahraniční politika. Král neobdržel dostatečnou podporu ze zahraničí a parlament kontroloval námořnictvo nezbytné k zamezení vstupu cizích sil do země. Karlova poprava na počátku roku 1649 vyvolala bouřlivou reakci v zahraničí a nově zrozená republika musela řešit obtížnou situaci, neboť zpočátku nebyla uznávána evropskými mocnostmi.

8 Závěr

Zahraniční politika Anglie spočívala plně v rukou anglického panovníka jako součást jeho královských prerogativ, avšak ti, kteří si dokázali získat královu přízeň, na ni mohli uplatnit svůj vliv – nejlepší příklad zde poskytuje George Villiers, vévoda z Buckinghamu, oblíbenec Jakuba I. a později přítel Karla I., který měl podstatný vliv na oba krále. Zásadním faktorem působícím proti prosazování silné zahraniční politiky Jakuba I. i jeho syna Karla I. se stal chronický nedostatek finančních prostředků, jenž nebyl účinně vyřešen za jejich vlád a s postupem času se zhoršoval; Koruna upadala do narůstajícího dluhu i přes pokusy mužů v úřadu lorda strážce pokladu: změny menšího rozsahu a pokusy o šetření nevedly k trvalému řešení a velké reformy narazily na odpor. Karel I. se během období své osobní vlády (1629–1640) rozhodl řešit situaci

⁸² DAVIES, s. 216–217.

vybíráním poplatků – zde zejména tzv. loďní daň, byť značně výnosná, se setkala s tvrdým odporem politické veřejnosti – v důsledku si tak král znepráčetil mnohé své poddané a jeho pokusy získat finanční nezávislost na parlamentu narazily na silný odpor poslanců. Z nedostatku financí tak plynula závislost na parlamentu, neboť jen s jeho podporou mohl král mít naději na prosazení výraznějších kroků v zahraničí. Zde se projevil druhý oslabující faktor: nejednota vlivných politiků v názoru na směřování zahraniční politiky; dva rozdílné proudy soupeřily o vliv na oba panovníky: katolický a protestantský.

Jakub I. se ukázal být králem se sklonem pro mír a nenásilné řešení sporů; dlouholetý válečný konflikt se Španělskem započatý již za vlády královny Alžběty byl ukončen smlouvou v Londýně roku 1604. Ve vztahu se Spojenými provinciemi došlo k ochlazení, když Anglie ke konci první dekády 17. století vedla s Nizozemci spory o zřízení rybolovu u pobřeží Britských ostrovů, přičemž spory o další oblasti následovaly. Jakub I. neměl Nizozemce v oblibě. K obratu v zahraniční politice směrem ke přátelství Španělska došlo v roce 1613, kdy dorazil španělský vyslanec hrabě Gondomar do Anglie a postupně získal vliv na krále. Zahraniční politiku Jakuba I. lze považovat za převážně úspěšnou až do roku 1618, kdy v Čechách vypuklo stavovské povstání; Jakubovi se do té doby dařilo prosazovat se v Evropě jako král mírotvorce a prostředkovat mezi znesvářenými stranami. Ke konci roku 1620 bylo povstání v Čechách poraženo, Fridrich Falcký uprchl ze země a ve Falci probíhala invaze císařských vojsk, která ji nakonec v následujících letech dostala pod kontrolu. Jedním ze základních cílů zahraniční politiky se stala restaurace Fridricha Falckého a jeho ženy, Jakubovy dcery Alžběty, ve Falci. Jakub doufal v dosažení tohoto zájmu skrze sňatek Karla a španělské infantky Marie Anny; po vleklých jednáních se Karel roku 1623 rozhodl osobně cestovat do Madridu, avšak zde byl odmítnut a jednání ztroskotala na vysokých španělských požadavcích a neústupnosti v záležitosti Falce.

V březnu roku 1625 zemřel Jakub I. a na trůn nastoupil Karel I., jenž byl rozhodnut vést Anglii na cestu válečného konfliktu. Válka se Španělskem proběhla v letech 1625–1630, válka s Francií 1627–1629. Tři velké vojenské

výpravy byly podniknuty v tomto období: první proti španělskému Cádizu (1625), druhá proti francouzskému Ile de Ré (1627) a třetí na vyproštění hugenotského La Rochelle (1628). Všechny skončily pro Anglii naprostým neúspěchem, expedice byly špatně organizovány a trpěly nedostatkem finančních prostředků. Králův oblíbenec a rádce vévoda z Buckinghamu, jenž měl značný vliv na zahraniční politiku, byl zavražděn. Anglii nezbývalo nic jiného než uzavřít mír – s Francií v Suze (květen 1629) a se Španělskem v Madridu (listopad 1630). Od podepsání míru se Španělskem došlo ke změně v kursu zahraniční politiky, Karel odmítal další zapojení do Třicetileté války na straně protestantů a snažil se o přátelské vztahy se Španělskem, kterému poskytoval nepřímou podporu. V roce 1635 vyplula nová flotila financovaná z tzv. lodní daně, ale přes zhoršení vztahů s Nizozemci a Francouzi k válce nedošlo.

K velkému zvratu na domácí politické scéně došlo v srpnu roku 1642, kdy po konfliktu s parlamentem vypukla v Anglii první občanská válka mezi Karlem I. a parlamentními silami. Domácí události zabránily efektivnímu prosazování zahraniční politiky. Díky kontrole anglické flotily měl parlament prostředky k zabránění rozsáhlejší pomoci rojalistům z kontinentu. Karel I. válku proti parlamentu prohrál a sám byl zajat v květnu roku 1646 Skoty, které však na svou stranu dokázal později získat. Došlo tak k druhé občanské válce (1648–1649), kterou rojalisté rovněž prohráli. Zahraniční pomoc nesehrála významnou roli v obou občanských válkách; Karel I. byl souzen parlamentem a popraven 30. ledna 1649 (navzdory předešlým snahám vyslanců ze Spojených provincií o příznivější verdikt).

V období prvních dvou Stuartovců na anglickém trůně Anglie jednoduše neměla možnosti k prosazení své vůle v Evropě – nejzřetelnějším důkazem se stala dlouhodobá a marná snaha o obnovení vlády Fridricha Falckého v jeho vlastní zemi – Anglii chyběly finanční prostředky, kterými disponovaly mocnosti jako Španělsko nebo Francie, a také vojenská síla. Zahraniční politika obou Stuartovských panovníků byla také rozkolísaná, zde se projevil vliv soupeřících frakcí o katolický a protestantský směr. Účast Anglie v Třicetileté válce byla krátká a neměla zásadní vliv na její průběh, stala se tak pouze záležitostí

poměrně okrajového charakteru. V námořním obchodu jasně nad Angličany převládali jejich obchodní rivalové, Nizozemci, zde se o změnu pokusila až republika v roce 1652, kdy vypukla válka mezi Anglií a Spojenými provinciemi, nicméně to již nespadá do tématu této práce.

9 Seznam použité literatury

ACKROYD, Peter, *Rebellion: The History of England from James I to the Glorious Revolution*, New York 2015.

ADAMS, Simon, *Spain or the Netherlands? The Dilemmas of Early Stuart Foreign Policy*. In: TOMLINSON, Howard (ed.), *Before the English Civil War: Essays on Early Stuart Politics and Government*, New York 1984, s. 79–101.

ANDREWS, Kenneth R., *Ships, Money and Politics: Seafaring and Naval Enterprise in the Reign of Charles I*, Cambridge 1991.

ACKROYD, Peter, *Rebellion: The History of England from James I to the Glorious Revolution*, New York 2015.

CARTER, Charles H., *Gondomar: Ambassador to James I*. In: *The Historical Journal* 7, 1964, 2, s. 189–208.

DAVENPORT, Frances Gardiner, *European Treaties bearing on the History of the United States and its Dependencies to 1648*, Clark, New Jersey 2004.

DAVIES, Godfrey, *The Early Stuarts: 1603 – 1660*, Oxford 1937.

HILL, Christopher, *The Century of Revolution: 1603–1714*, New York 2002.

KELSEY, John, *The Death of Charles I*. In: *The Historical Journal* 45, 2002, 4, s. 727–754.

KISHLANSKY, Mark, *A Monarchy Transformed: Britain 1603–1714*, Londýn 1997.

KOVÁŘ, Martin, *Stuartovská Anglie*, Praha 2001.

KOVÁŘ, Martin, TUMIS, Stanislav, *Zrození velmoci: Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007.

MALAND, David, *Europe at War 1600–1650*, Londýn 1980.

MASSIE, Allan, *The Royal Stuarts: A History of the Family That Shaped Britain*, New York 2010.

MILLER, John, *The Stuarts*, Londýn 2004.

POOT, Anton, *Crucial years in Anglo–Dutch relations (1625–1642): The political and diplomatic contacts*, Hilversum 2013.

STROUD, Angus, *Stuart England*, Londýn 1999.

THOMAS, David, *Financial and Administrative Developments*. In:
TOMLINSON, Howard (ed.), *Before the English Civil War: Essays on Early
Stuart Politics and Government*, New York 1984, s. 103–123.

10 Resumé

The primary goal of this bachelor thesis is to analyse and review the foreign policy of England ruled by the early Stuart kings James I and Charles I (1603–1649) while also taking into consideration other important aspects such as politics, major events in England, economy and religion. To fulfil this purpose it was furthermore imperative to evaluate the participation of England in the Thirty Years' War (1618–1648).

The thesis is divided into six chapters. The first chapter briefly introduces the foreign policy of Elizabeth I and its state by 1603. The second chapter provides insight into economical and religious situation in England under James I (1603–1625) as well as character of the monarch himself and the position of Parliament during his reign. The third chapter analyses the foreign policy of James I and focuses on the relations of England with Spain and the Dutch Republic; another point of interest of this chapter is the outbreak of the Thirty Years' War and the situation in Palatinate (Frederick V of the Palatinate married James' daughter Elizabeth). The fourth chapter presents England during the reign of Charles I before the beginning of the English civil war in 1642. The fifth chapter focuses on the foreign policy of Charles I; England directly participated in the Thirty Years' War although this state lasted only for five years after the accession of Charles I to the throne – by 1630 peace treaties were signed and the second half of this chapter deals with the peaceful period of 1630–1642. The final chapter describes the English civil war and the end of the monarchy in 1649.